

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка
ІНІ психології та соціальної роботи
Кафедра загальної, вікової та соціальної психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітнього ступеня «бакалавр»
на тему
**ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ
СІМ'Ї**

Виконав:

Студент ІV курсу, 41 групи

спец. 053 Психологія

Крошка Анастасія Вячеславівна

Науковий керівник:

Дяченко Вікторія Анатоліївна,

канд. психол. наук, доцент

Захищено з оцінкою ____

Голова ЕК _____

Чернігів, 2025

Студентка	_____	_____
	Підпис	П.І.Б
Наук. керівник	_____	_____
	Підпис	П.І.Б
Рецензент	_____	_____
	Підпис	П.І.Б

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри загальної, вікової та соціальної психології, протокол №_____ від «__» _____ 2025 року. Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї	5
1.1. Психологічна готовність молоді до створення сім'ї: соціально-психологічний зміст поняття.....	5
1.2. Фактори та чинники формування стану психологічної готовності молоді до сімейних відносин.....	9
1.3. Сім'я як соціально-психологічний інститут та шлюбні орієнтації сучасної молоді.....	17
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї.....	21
2.1. Організація та методи дослідження.....	21
2.2. Аналіз результатів та їх інтерпретація.....	23
2.3 Розробка практичних рекомендацій щодо оптимізації психологічної готовності молоді до створення сім'ї.....	34
Висновки до розділу 2.....	40
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сім'я є фундаментом суспільного розвитку, відображаючи його моральний стан, сприяючи демографічному зростанню та відіграючи ключову роль у вихованні майбутніх поколінь. Її стабільність визначає вирішення соціально-економічних, культурних і духовних питань, а здорова сім'я сприяє соціалізації молоді та розвитку суспільства. Водночас молодь часто недостатньо готова до створення сім'ї через соціально-політичну нестабільність, що ускладнює прийняття сімейних обов'язків і викликає суперечності у сприйнятті ролей у шлюбі.

Науковці наголошують на недостатній психологічній підготовці молоді до сімейного життя, особливо студентів. Молодь часто не володіє необхідними навичками вирішення міжособистісних конфліктів, емоційної адаптації, а також якостями, що сприяють гармонійним стосункам, такими як емпатія, турбота та взаємоповага. Це призводить до розчарувань у шлюбі, втрати впевненості у собі, зниження бажання створювати сім'ю та працювати над її зміцненням.

Дослідження проблеми готовності молоді до сімейного життя вимагає міждисциплінарного підходу, враховуючи положення загальної, вікової та педагогічної психології. Важливо розробляти програми, спрямовані на психологічну підготовку молоді до шлюбу, що допоможе зменшити ризик розлучень і сприятиме формуванню стабільних сімейних відносин.

Теоретичний огляд робіт українських і зарубіжних дослідників демонструє широкий спектр досліджень у галузі психології сімейних стосунків. Проблему готовності до створення сім'ї доцільно розглядати також через призму загальної, педагогічної та вікової психології, що акцентує увагу на розвитку гармонійної особистості (О.І. Бондарчук, Л.І. Божович, Г.С. Костюк, В.О. Моляко). Дослідження з психології сім'ї та шлюбу (О.І. Бондарчук, Т.М. Титаренко, Л.Б. Шнейдер) пропонують шляхи

підготовки молоді до сімейного життя (О.Б. Кізь, Ф.Я. Кочкарова, Т.М. Титаренко).

Тема дослідження актуальна та значуща для психологічної підтримки молоді, оскільки аналіз готовності до шлюбу й розробка стратегій її корекції сприяють гармонійному розвитку сімейних відносин.

Об'єкт дослідження: психологічна готовність до створення сім'ї.

Предмет дослідження: особливості психологічної готовності молоді до створення сім'ї.

Мета дослідження: вивчити особливості психологічної готовності студентської молоді до формування сімейних зв'язків та розробити програму підвищення психологічної готовності.

Завдання дослідження:

- теоретичний аналіз поняття «психологічна готовність» молоді до створення сім'ї в науковій літературі;
- з'ясувати фактори та чинники формування психологічної готовності молоді до сімейних відносин;
- емпірично дослідити стан готовності молоді до створення сім'ї;
- розробити практичні рекомендації щодо оптимізації психологічної готовності молоді до створення сім'ї.

Методи та організація дослідження: використання тест-карти для оцінки готовності до сімейного життя, розробленої І.Ф. Юнда, методика дослідження сімейних установок А.Н. Сізанова, виявлення мотивів одруження за методикою С.І. Голод.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному аналізі проблеми психологічної готовності молоді до створення сім'ї.

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, списку використаних джерел та додатків. Містить 3 таблиці. Список рекомендованих джерел налічує 34 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

1.1. Психологічна готовність молоді до створення сім'ї: соціально-психологічний зміст поняття

Психологічна готовність молоді до створення сім'ї є складним та багатограним соціально-психологічним процесом, який включає в себе як індивідуальні, так і соціальні аспекти, що впливають на формування стійкої готовності до майбутніх сімейних відносин. З огляду на зміни в сучасному суспільстві, що супроводжуються трансформацією ролі сім'ї як соціального інституту, проблема психологічної готовності молоді до шлюбу стає особливо актуальною.

Сучасні тенденції, такі як зростання кількості розлучень, сімейні конфлікти, зниження народжуваності та послаблення виховного впливу сім'ї, вимагають глибокого вивчення факторів, що сприяють або заважають успішному функціонуванню шлюбно-сімейних відносин. Важливою складовою цього процесу є саме психологічна готовність молоді до шлюбу, яка визначається через систему особистісних якостей, установок та цінностей, що сприяють ефективному створенню та функціонуванню сім'ї.

Ще з давніх часів мислителі, зокрема Аристотель і Платон, а також педагоги Я.А. Коменський та Й.Г. Песталоцці, наголошували у своїх працях на важливості підготовки дітей і молоді до майбутнього сімейного життя [13, с. 33].

У 1920-х роках значну увагу проблемі підготовки молоді до шлюбу приділяли такі науковці, як Д.І. Азбукін, М.М. Василевський, В.Є. Ігнатієв, І.С. Сімонов, М.М. Рубінштейн. Вони підкреслювали ключову роль учителя та школи у формуванні готовності дітей до сімейного життя. Згодом цю тему розглядали В.О. Сухомлинський та А.С. Макаренко. Однак аналіз літератури свідчить про недостатню кількість сучасних досліджень, спрямованих на

вивчення психологічної готовності молоді до шлюбу. Серед сучасних наукових підходів можна виокремити три основні напрями. Найчастіше питання готовності до шлюбу розглядається у контексті підготовки молоді до сімейного життя (І.В. Дубровіна, І.В. Гребенніков, С.В. Ковалев, Н.І. Козлов, Т.М. Разуміхіна, В.С. Торохтій, Л.Б. Шнейдер та ін.). Інший підхід зосереджується на дослідженні вікових особливостей розвитку особистості (Г.С. Абрамова, Г. Крайг, А.А. Реан, Е. Еріксон та ін.). Ще один напрям зосереджений на вивченні різних аспектів сімейного життя, зокрема періодизації його етапів, факторів правильного вибору партнера, умов щасливого шлюбу, а також причин і особливостей подружніх конфліктів. До науковців, які досліджували ці питання, належать І.В. Гребенніков, А.Н. Обозова, В.А. Сисенко, Б.Ю. Шапіро.

Термін «психологічна готовність до шлюбу» має різні трактування в наукових колах. Одні науковці акцентують увагу на внутрішніх, особистісних характеристиках молодої людини, таких як емоційна зрілість, здатність до самоконтролю та самооцінки, а також на соціальних установках, що визначають ставлення до сімейних ролей. Інші підходи орієнтовані на формування взаємоприязних стосунків, уміння співпереживати та підтримувати партнера, здатність до конструктивного вирішення конфліктів, а також наявність морально-етичних якостей, таких як терпимість та готовність до компромісу.

Розглянемо більш докладно.

Психологічна готовність до шлюбно-сімейних відносин розглядається як сукупність соціально-психологічних установок особистості, що формують емоційно-позитивне ставлення до сімейного способу життя та цінностей подружніх стосунків [3, с. 15].

Альфред Адлер також пов'язував успішність шлюбу з попередньою готовністю до нього, насамперед зі стилем життя людини. На його думку, для психологічної підготовленості до любові та подружнього життя важливо володіти почуттям спільності та бути соціально адаптованим. Він вважав, що

здатність або нездатність до любові й шлюбу формується ще в ранньому дитинстві, закладаючись у певному прототипі. Розуміння характеристик цього прототипу може допомогти передбачити можливі труднощі, з якими людина зіткнеться в дорослому житті. Окрім загальних якостей соціального пристосування, любовні та подружні стосунки вимагають від партнера здатності до виняткової симпатії, вміння співвідносити себе з іншою людиною та щиро співпереживати її почуттям [1, с. 145].

До проблеми любові та шлюбу звертався і Е. Фромм. Він розглядав любов як мистецтво, що потребує досвіду, вміння концентруватися, інтуїції та глибокого розуміння. На його думку, любов – це не лише почуття, а й активна зацікавленість у житті та розвитку того, до кого вона спрямована [34, с. 53].

Г. Олпорт розглядає готовність до шлюбу крізь призму формування зрілої особистості, виділяючи серед її ключових якостей такі:

- здатність до теплих і щирих стосунків, дружньої інтимності та співчуття;
- емоційну стійкість і самоприйняття, що передбачає вміння керувати власними емоціями без завдання шкоди іншим;
- реалістичне сприйняття світу, власного досвіду та прагнень, що дозволяє бачити речі такими, якими вони є, а не якими хотілося б їх бачити;
- самооб'єктивність, тобто усвідомлення своїх сильних і слабких сторін;
- наявність значущої справи, яка відіграє важливу роль у житті людини.

Ці риси безпосередньо впливають на успішність шлюбу в усіх його аспектах, а також на вибір партнера. Отже, зріла особистість здатна реалістично оцінювати себе та інших, свідомо обирати супутника життя, враховуючи власні особливості та життєві плани, будувати гармонійні сімейні стосунки та ефективно вирішувати труднощі на різних етапах сімейного життя [24, с. 191].

В.А. Сисенко запровадив поняття «спроможність до шлюбу», яке включає такі складові:

- здатність піклуватися про іншу людину – самовіддано служити їй, творити добро та забезпечувати підтримку.
- здатність до співчуття і співпереживання – уміння входити в емоційний світ партнера, розуміти його радощі та смутки, розділяти невдачі й знаходити емоційну близькість.
- здатність до співпраці та спілкування – розвиток навичок і вмінь у різних видах діяльності, необхідних для спільного життя.
- висока етична культура – терпимість, уміння прощати, приймати партнера з усіма його недоліками й особливостями, а також здатність контролювати власний егоїзм.

На думку автора, саме ці риси є показниками гнучкості людини у зміні своєї поведінки відповідно до нових обставин, її терпимості, стійкості та вміння знаходити компроміси. Сукупність відповідних якостей у обох партнерів свідчить про їхню подружню сумісність, що є важливим чинником успішності майбутнього шлюбу [15, с. 38].

Згідно з поглядами Кореневої Ю.П., Мухіної Л.М. та Маркіної М.С., психологічна готовність до шлюбу окремої особистості – це комплекс стійких якостей, необхідних для створення та гармонійного функціонування сім'ї. У свою чергу, психологічна готовність до шлюбу пари являє собою своєрідний компроміс або стратегію співпраці, у межах якої обидва партнери враховують потреби один одного. Оскільки абсолютна готовність до шлюбу, як і повністю «нормальна» самооцінка чи прив'язаність, у природі не існують, кожна людина займає певну позицію між уникненням та співзалежністю, проте ця позиція ніколи не є ідеальною. Таким чином, успішний шлюб можливий за умови взаємоприйняття потреб і особливостей обох партнерів [16, с. 152].

На думку А. Денисенко, психологічна готовність до шлюбу є стійким станом особистості, що характеризується наявністю певної системи

соціальних установок, поглядів та сімейних цінностей. Ці установки орієнтовані на створення позитивних стосунків між подружжям, що дозволяє будувати гармонійні та здорові сімейні відносини [8, с. 13].

Отже, психологічна готовність молоді до створення сім'ї — це комплексна характеристика, що включає емоційну та соціальну зрілість, розвиток моральних і етичних норм, а також здатність до співпраці, взаємопідтримки та конструктивного вирішення конфліктів. Проблема підготовки молоді до шлюбу має довгу історію досліджень, починаючи від класичних філософських та педагогічних трактатів і до сучасних психологічних теорій.

Сучасні дослідження вказують на значну важливість розвитку особистісних якостей, таких як здатність до емоційної підтримки, співчуття, реалістичне сприйняття світу та здатність до самооб'єктивності, що є необхідними для гармонійних стосунків у шлюбі. Вчені, зокрема А. Денисенко, В.А. Сисенко, Г. Олпорт та інші, підкреслюють, що психологічна готовність до шлюбу є не лише сукупністю особистісних рис, а й результатом свідомої роботи над формуванням соціальних установок та цінностей, орієнтованих на створення та підтримку здорових і гармонійних стосунків.

1.2. Фактори та чинники формування стану психологічної готовності молоді до сімейних відносин

Формування психологічної готовності молоді до сімейних відносин є важливим аспектом, який визначає успішність майбутнього шлюбу та стабільність сімейного життя. Психологічна готовність передбачає не лише здатність до створення емоційно зрілих стосунків, а й уміння розв'язувати конфлікти, приймати партнера з усіма його особливостями та забезпечувати взаємопідтримку. На процес формування цієї готовності впливає низка чинників та факторів.

Згідно з поглядами Т. Левицької, готовність студентів до сімейного життя є складним психологічним явищем, що формується під впливом як суб'єктивних, так і об'єктивних чинників. До суб'єктивних належать вік, сприятливий для створення сім'ї та народження дітей, темперамент і характер, мотиви вступу в шлюб, а також рівень соціальної зрілості. Основними об'єктивними факторами є суспільний тиск (наприклад, страх залишитися неодруженим, вплив прикладу друзів, які вже створили сім'ю), прагнення батьків знайти для дитини вигідного партнера, а також широкий вибір потенційних супутників життя в навчальному середовищі [18, с. 10].

І. Гребенніков наголошує на важливості того, щоб молодь ще до вступу в шлюб мала чітке уявлення про сімейне життя. Він виокремлює такі аспекти психологічної готовності до шлюбу, як сформований ідеал сучасної сім'ї, розуміння мети укладання шлюбу, очікування від подружнього життя, бажаний характер сімейних відносин, а також усвідомлення відповідальності, яку накладають подружні та батьківські обов'язки [4, с. 46].

С. Ковальов визначає кілька ключових складових готовності до шлюбу:

Морально-психологічна готовність – включає знання про принципи гармонійних сімейних взаємин, особливості характеру та темпераменту майбутнього партнера, а також навички конструктивного вирішення конфліктів.

Соціальна готовність – відображає усвідомлення значущості сім'ї та здатність брати відповідальність за неї.

Правова готовність – передбачає знання основ сімейного законодавства, прав і обов'язків членів сім'ї, а також правових норм, що регулюють сімейні стосунки.

Педагогічна готовність – означає наявність знань і навичок, необхідних для виховання дітей.

Сексуальна готовність – охоплює розуміння особливостей репродуктивної системи та культури побудови гармонійних сексуальних відносин.

Господарсько-економічна готовність – включає вміння розподіляти сімейні обов’язки відповідно до можливостей і здібностей членів сім’ї, а також навички ведення домашнього господарства [12, с. 15].

В. Торохтій та М. Земська вважають психологічну зрілість важливою складовою психологічної готовності до шлюбу. Вони включають до цього поняття такі риси, як здоровий егоїзм, здатність визнавати власні помилки, прагнення до особистісного розвитку та самовдосконалення у шлюбних відносинах.

В. Дружинін наголошує на значущості особистісної зрілості молодих людей, які вступають у шлюб. Він виокремлює чотири основні її складові, навколо яких об’єднуються інші характеристики: відповідальність, терпимість, саморозвиток і позитивне мислення, що пронизує всі попередні аспекти.

Відповідальність є невід’ємною складовою зрілої особистості, оскільки саме вона визначає зрілість вчинків людини. Життя складається з низки вчинків і навіть може розглядатися як складний, багатогранний вчинок. Видатний гуманіст XX століття Е. Фромм зазначав, що зріла людина характеризується такими якостями, як турбота, відповідальність, повага та знання. Здатність до відповідального вчинку можлива лише тоді, коли людина усвідомлює свою унікальність та неповторність. Формування відповідальності тісно пов’язане з розвитком автономності особистості та можливістю самостійно ухвалювати рішення.

Толерантність є ще однією ключовою складовою зрілості особистості. У її структурі можна виділити два основних види: сенсуальну та диспозиційну терпимість [21].

Сенсуальна терпимість визначається стійкістю до впливу соціального середовища та зниженням чутливості до несприятливих зовнішніх факторів. Вона безпосередньо пов’язана з толерантністю, оскільки підвищення порогу чутливості до різних соціальних впливів сприяє більш гармонійним міжособистісним взаємодіям.

Диспозиційна терпимість базується на іншому механізмі, що регулює соціальні взаємодії. Вона проявляється як схильність або готовність людини до певної толерантної реакції на оточення. За цим видом терпимості стоїть система особистісних установок, що визначають її ставлення до інших людей, до їхньої поведінки, до себе, до соціальних впливів та до життя загалом.

Потреба в саморозвитку є однією з основних складових зрілості, оскільки без постійного розвитку життя втрачає свій сенс. Внутрішні та світоглядні зміни сприяють тому, щоб людина залишалася цікавою для свого партнера та оточуючих на протязі багатьох років. Важливо також зазначити, що безробітні люди часто переживають емоційну нестабільність, оскільки їхні думки зосереджені на проблемах безробіття, що може впливати на всі сфери їхнього сімейного життя, життєдіяльність, самооцінку та здатність до самореалізації [20, с. 67].

Позитивне мислення, яке визначає позитивне ставлення до світу, є важливою складовою психологічної зрілості. Людина, проходячи різні етапи свого розвитку, взаємодіє з новою інформацією, людьми та формує глибше розуміння як життя, так і себе [26].

Л. Богданова стверджує, що ще одним важливим фактором психологічної зрілості є здатність контролювати свої бажання та почуття. Це включає вміння відмовлятися від чогось, спокійну і мужню реакцію на розчарування та поразки, відсутність агресії на зауваження та вимоги, самостійність, реалістичний погляд на життя, а також відсутність егоцентризму [28].

У роботах таких авторів, як А. Кочетов, В. Сатір, Е. Фромм, зазначається, що любов є важливим фактором благополуччя в подружньому житті. За результатами проведених досліджень, серед пар, що вступають у шлюб на основі любові та спільності поглядів, спостерігається найбільша кількість позитивних відносин. Однак, особи, які зосереджуються лише на

своїх почуттях, не зберігаючи духовної близькості, часто переживають розчарування.

Андрєєва Т.В. вважає, що важливим аспектом готовності до шлюбно-сімейних відносин є формування еталонів мужності та жіночності. Статева самосвідомість і відповідні соціальні стандарти починають формуватися з перших днів життя дитини, але найбільш інтенсивно вони розвиваються в підлітковому та юнацькому віці. Саме в цей період раніше засвоєні уявлення про стать проходять перевірку і коригуються в процесі активної взаємодії з представниками протилежної статі.

На думку Сіданіч І. Л. та Белодєд Я. П., всі фактори готовності студентської молоді до створення сім'ї можна поділити на дві групи: внутрішні та зовнішні чинники. До внутрішніх факторів відносяться: мотиви вступу в шлюб, психологічна сумісність партнерів, шлюбно-сімейні домагання, особливості темпераменту, відповідальність та емпатія. До зовнішніх факторів відносяться: характеристики дошлюбного спілкування, матеріальне становище партнерів, вплив батьківської сім'ї, вищого навчального закладу та засобів масової інформації.

Одним із важливих внутрішніх чинників є мотиви вступу в шлюб. Вони формуються не миттєво, а є результатом тривалого процесу, який відображає соціальну та особистісну зрілість. Чим вищий рівень усвідомлення шлюбу, тим зрілішими є його мотиви. У сучасній психології виділяють три типи мотивації: на сам факт шлюбу, на певний тип шлюбу та на конкретну людину.

Психологічна сумісність партнерів є ключовим фактором стабільності і гармонії подружнього життя. Вона визначається як взаємне прийняття партнерів, що ґрунтується на оптимальному поєднанні ціннісних орієнтацій, особистісних та психофізіологічних особливостей. Психологічна сумісність може проявлятися у двох основних аспектах: суб'єктивній задоволеності партнером та емоційно-енергетичних витратах при спілкуванні з ним [28]. На думку А. Волкової та М. Обозова, психологічна сумісність є важливим

чинником розвитку подружніх відносин, оскільки сприяє розумінню, схваленню та підтримці партнера, що, у свою чергу, є джерелом моральної та емоційної підтримки.

Шлюбно-сімейні домагання – це комплекс вимог, бажань та очікувань щодо майбутнього шлюбу. Важливість узгодженості цих домагань між партнерами підтверджується тим, що відмінності у ставленні до сімейних цінностей і рольової поведінки можуть призвести до конфліктів та погіршення психологічного клімату в родині.

Особливості темпераменту майбутніх подружжів впливають на їхні способи поведінки та взаємодії в сім'ї. С. В. Ковалев зазначає, що пари з однаковими темпераментами можуть мати низьку стабільність, оскільки кожному з партнерів чогось бракує: двом холерикам – спокою, двом меланхолікам – бадьорості, двом флегматикам – ініціативи, а двом сангвінікам – чутливості та послідовності [17, с. 51].

Однією з важливих властивостей готової до подружнього життя особистості є здатність приймати відповідальність за своє життя, свою сім'ю та близьких. Поняття "локусу контролю" описує схильність людини приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім силам (екстернальний локус контролю) чи власним зусиллям (інтернальний локус контролю). Локус контролю є одним із ключових факторів, що визначають психологічну зрілість, самоповагу та самостійність особистості, оскільки вони ґрунтуються на усвідомленні та прийнятті відповідальності за власне життя, взаємини, партнера та дітей. Саме здатність брати на себе відповідальність за долю інших є основною ознакою дорослості [2, с. 22.].

Іншим важливим чинником психологічної готовності до шлюбу є емпатія, яка забезпечує міцність емоційних взаємовідносин подружжя. Емпатія – це розуміння емоційного стану іншої людини, здатність проникати в її переживання. Людина, здатна до емпатії, проявляє терпимість до вираження емоцій іншої людини, вникає в її внутрішній світ і адаптує своє

сприйняття для досягнення глибшого розуміння того, що з нею відбувається [18, с. 11.].

Емпатія є важливим чинником психологічної готовності студентів до шлюбу, оскільки вона сприяє зміцненню емоційних зв'язків у подружжі. Людина, яка виявляє емпатію, має здатність проявляти терпимість до емоцій іншої особи, розуміти її переживання і глибоко вникати в її внутрішній світ з метою досягнення кращого взаєморозуміння [18, с. 12].

Що стосується зовнішніх чинників готовності студентської молоді до сімейного життя, то одним із них є характеристика дошлюбного спілкування пари. Дошлюбний період — це час, сповнений позитивними емоціями та враженнями, який має велике психологічне значення для майбутнього благополуччя подружжя. Основними завданнями цього періоду є формування реалістичного уявлення про партнера, прийняття його з усіма його перевагами і недоліками, накопичення спільних переживань та вражень, а також перевірка правильності рішення вступити в шлюб [7, с. 37].

Матеріальне становище шлюбних партнерів є важливим чинником, який суттєво впливає на готовність молоді до шлюбу та створення сім'ї. У сучасних економічних умовах в Україні молоді люди часто стикаються з труднощами, що пов'язані з недостатньою впевненістю в можливості забезпечити себе і свою сім'ю. Це може призвести до затримок у створенні родини або взагалі до відмови від ідеї мати дітей. Оскільки економічні труднощі підвищують вартість життя, зокрема витрати на продукти харчування, медичні послуги та дитячі товари, це, в свою чергу, гальмує народжуваність та змушує пари ретельно обмірковувати питання про дитину.

Також важливим зовнішнім чинником є вплив батьківської сім'ї. Структура та соціально-психологічні характеристики батьківської родини сильно впливають на уявлення молодих людей про подружнє життя. Це особливо важливо для дівчат і юнаків, які часто сприймають модель сімейних стосунків своїх батьків як основний зразок. Багато установок, що

формуються в батьківських родин, перенесені молодими людьми на власне сімейне життя.

Вищі навчальні заклади також мають важливу роль у формуванні психологічної готовності молоді до шлюбу. Робота виховних структур повинна бути спрямована на формування відповідального ставлення до шлюбу, підвищення обізнаності щодо важливості сімейних цінностей та розвитку таких якостей, як взаємопідтримка, довіра та рівність у стосунках подружжя.

Не менш важливим чинником є вплив засобів масової інформації (ЗМІ). Сучасні медіа значною мірою формують уявлення молоді про родину та стосунки між подружжям. Перегляд телевізійних передач, фільмів, читання журналів та книг значно впливає на моральний розвиток, а також соціальну та статеву ідентифікацію молоді. Проте можна зазначити, що медіа часто сприяють поверхневому сприйняттю сімейних стосунків, обмежуючи реальне спілкування між подружжям та формуючи пасивний підхід до вирішення сімейних проблем.

Отже, формування психологічної готовності молоді до сімейних відносин є важливим процесом, що залежить від ряду внутрішніх та зовнішніх чинників. Серед внутрішніх факторів важливими є особистісні якості, такі як відповідальність, емоційна зрілість та мотивація до шлюбу. Зовнішні фактори, зокрема вплив батьківської родини, економічна ситуація та роль вищих навчальних закладів, також значною мірою впливають на формування цієї готовності. Крім того, медіа та культурні норми створюють певні стереотипи та очікування, які можуть як допомагати, так і перешкоджати розвитку здорових сімейних відносин. Успішність майбутніх сімейних стосунків залежить від того, наскільки молоді люди здатні адаптуватися до цих чинників та набувати необхідних навичок для гармонійного життя в парі.

1.3. Сім'я як соціально-психологічний інститут та шлюбні орієнтації сучасної молоді

Сім'я – це один із найважливіших соціальних інститутів, що виконує низку суспільно значущих функцій. Вона є основою соціалізації особистості, підтримує стабільність суспільства та забезпечує психологічний комфорт індивідів. Як соціальний інститут, сім'я виконує такі функції:

- Репродуктивна – забезпечення народження та виховання нових поколінь.
- Виховна – передача соціальних норм, цінностей і моделей поведінки.
- Економічна – матеріальна підтримка членів родини та ведення спільного господарства.
- Емоційно-психологічна – забезпечення підтримки, любові, турботи та особистісного розвитку.
- Регулятивна – контроль за поведінкою членів сім'ї відповідно до норм і традицій [23, с. 46].

Сім'я не лише виконує базові соціальні функції, але й є ключовою ланкою у формуванні психологічного благополуччя особистості. Вона забезпечує:

- Формування ідентичності – сім'я є першим середовищем, у якому особистість усвідомлює свої соціальні ролі, норми та моральні цінності.
- Соціально-емоційну підтримку – члени сім'ї надають один одному емоційну підтримку, що є основою психологічної стійкості.
- Контроль і стабільність – сім'я як соціальний інститут регулює поведінку своїх членів через моральні норми, традиції та культурні установки [23, с. 50].

Сім'я також виступає головним осередком емоційного благополуччя людини, де формуються базові уявлення про любов, довіру, відповідальність і взаємодію з іншими людьми. Проте в сучасному суспільстві відбуваються

значні зміни в сімейних цінностях, що спричинені соціокультурними факторами, економічною ситуацією та технологічним прогресом. Традиційні уявлення про шлюб трансформуються, а молодь часто орієнтується на нові моделі сімейного життя.

Проведені Андрєєвою Т.В. дослідження шлюбно-сімейних уявлень серед сучасних юнаків свідчать про наступні тенденції:

- Пріоритет особистісних якостей, а не соціальних характеристик при виборі подружжя. З одного боку, це позитивне явище, оскільки основу шлюбу складають почуття кохання та глибокі душевні стосунки. З іншого боку, такий підхід може стати фактором нестабільності, адже дослідження підтверджують, що однією з умов благополучного шлюбу є соціальна гомогенність подружжя. Крім того, орієнтація лише на почуття може призвести до нереалістичних очікувань від партнера.

- Нереалістично перебільшені вимоги до майбутнього подружжя при заниженні вимог до себе. Це може викликати дисбаланс у стосунках, що веде до конфліктів і розчарувань.

- Зменшення впливу батьків на вибір подружжя. З одного боку, це свідчить про незалежність молоді. З іншого боку, зберігається матеріальна залежність від батьків, що може стати джерелом напруження у відносинах між поколіннями.

- Зниження віку початку сексуальної активності та лібералізація сексуальних норм. Це впливає на психологічну готовність молоді до шлюбу та формує неоднозначне ставлення до подружньої вірності.

- Зниження рівня «подвійної моралі» у статевих стосунках. Наслідком є значне порушення репродуктивного здоров'я українських жінок.

- Зростання числа молодих людей, що не бажають мати сім'ю.

- Вільне ставлення до розлучень.

- Зростання позитивного ставлення до незареєстрованих шлюбів

[3, с. 72].

Шлюбні орієнтації визначають ставлення молоді до шлюбу, його форми та принципи побудови сімейного життя. Сучасні тенденції демонструють такі основні зміни у ставленні молоді до шлюбу:

- Відкладення шлюбу та народження дітей. Молодь все частіше відкладає створення сім'ї, віддаючи перевагу освіті, кар'єрі та самореалізації.
- Зростання популярності цивільного шлюбу. Неформальні стосунки без юридичного оформлення набувають популярності як спосіб перевірити сумісність партнерів.
- Зміна гендерних ролей у шлюбі. Жінки частіше реалізуються у професійній сфері, а чоловіки беруть активнішу участь у вихованні дітей.
- Посилення цінності особистісного розвитку. Молодь прагне до партнерських відносин, що сприяють самореалізації кожного з партнерів.
- Відкритість до альтернативних форм сім'ї. Зростає прийняття нестандартних моделей шлюбу, таких як одностатеві союзи або відкриті стосунки.
- Раціональний підхід до вибору партнера. Сучасна молодь керується сумісністю інтересів і життєвих цілей, а не лише традиціями [6, с. 124].

Такі тенденції свідчать про глибоку трансформацію сімейних відносин, яка відображає зміни у ціннісних орієнтаціях суспільства. Сучасна молодь прагне не лише до стабільності у стосунках, а й до гармонійного поєднання особистісного розвитку та сімейного життя. У зв'язку з цим суспільним інститутам необхідно адаптуватися до нових реалій, сприяючи формуванню здорових та усвідомлених сімейних моделей, що відповідають викликам сучасності.

Отже, сім'я як соціально-психологічний інститут залишається фундаментальною складовою суспільства, виконуючи важливі функції, пов'язані з соціалізацією особистості, підтримкою емоційного благополуччя та регулюванням суспільних норм. Вона є головним середовищем формування цінностей, взаємодії між поколіннями та забезпечення

стабільності соціальних відносин. Однак у сучасному світі спостерігаються значні зміни в шлюбних орієнтаціях молоді, що зумовлені соціальними, економічними та культурними факторами. Молоді люди дедалі більше орієнтуються на особистісний розвиток, партнерські відносини та рівноправність у сімейному житті. Зростає популярність цивільних шлюбів, змінюються традиційні гендерні ролі, відкритість до нових форм сімейного життя стає нормою. Водночас зменшується вплив батьків на вибір подружжя, підвищуються вимоги до партнера, а також зростає частка молодих людей, які відкладають створення сім'ї або взагалі не планують вступати у шлюб.

Висновки до розділу 1

Психологічна готовність молоді до створення сім'ї – це поєднання емоційної та соціальної зрілості, моральних цінностей і вміння будувати гармонійні стосунки. Сучасні науковці, зокрема А. Денисенко, В.А. Сисенко, Г. Олпорт, наголошують, що готовність до шлюбу включає здатність до підтримки, співчуття, об'єктивного сприйняття партнера та свідоме формування сімейних цінностей.

Формування психологічної готовності молоді до сімейних відносин залежить від особистісних якостей, таких як відповідальність, емоційна зрілість і мотивація до шлюбу, а також від зовнішніх чинників – сімейного виховання, економічної ситуації та освіти. Значну роль відіграють медіа та культурні норми, які можуть як сприяти, так і ускладнювати цей процес.

Сім'я залишається ключовим соціально-психологічним інститутом, що забезпечує соціалізацію, емоційну підтримку та стабільність суспільства. Проте сучасна молодь переглядає шлюбні цінності під впливом соціальних, економічних і культурних змін. Зростає популярність партнерських відносин, цивільних шлюбів та рівноправності у сім'ї, тоді як роль батьків у виборі подружжя зменшується. Багато молодих людей відкладають створення сім'ї або відмовляються від шлюбу взагалі.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

2.1. Організація та методи дослідження

У дослідженні взяли участь 60 студентів, серед яких 30 хлопців і 30 дівчат. Вибірка була сформована випадковим чином серед студентів декількох вищих навчальних закладів м. Чернігова, а саме: Національного університету «Чернігівська Політехніка» (НУЧП), та Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (НУЧК).

З метою забезпечення репрезентативності вибірки основну увагу було приділено розподілу за статтю, оскільки саме стать учасників мала бути визначальним фактором дослідження. Вік і спеціальність учасників не бралися до уваги, що дозволило зосередитися на аспектах психологічної готовності до створення сім'ї в контексті гендерних відмінностей.

Участь у дослідженні була добровільною і проводилася згідно з етичними стандартами. Опитування здійснювалося анонімно в навчальних корпусах університетів та через онлайн-платформи для зручності студентів.

Мета дослідження – емпірично дослідити психологічну готовність молоді до створення сім'ї.

Гіпотеза дослідження: психологічна готовність молоді до створення сім'ї залежить від особистісних характеристик, сформованості сімейних установок, наявності позитивних мотиваційних чинників до шлюбу та впливу соціокультурного середовища.

Емпіричне дослідження проходило кілька послідовних етапів, кожен із яких мав конкретні завдання:

Підготовчий етап. На цьому етапі проведено аналіз наукової літератури, визначено актуальність теми, сформульовано наукову проблему, гіпотезу, об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження. Також було розроблено програму дослідження, дослідницький інструментарій (анкети,

методики, бланки відповідей) та визначено програму обробки отриманих даних.

Емпіричний етап (збір даних). Дослідження проведено на вибірці з 60 студентів (30 хлопців і 30 дівчат) із застосуванням визначених методів. Отримані результати систематизовано, узагальнено та проаналізовано за допомогою методів математичної статистики.

Аналіз та узагальнення результатів. На основі оброблених даних створено графіки й таблиці, розроблено рекомендації та комплексну програму тренінгів. Також сформульовано підсумкові висновки щодо психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя.

Дослідження психологічної готовності молоді до створення сім'ї базується на використанні низки психологічних методик, які дозволяють оцінити різні аспекти цього феномену. Серед них особливе місце займають тест-карта для оцінки готовності до сімейного життя, розроблена І.Ф. Юндою, методика дослідження сімейних установок А.Н. Сізанова та методика виявлення мотивів одруження за С.І. Голодом [5].

Тест-карта для оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда) спрямована на комплексну оцінку психологічної зрілості особистості, рівня сформованості ціннісних орієнтацій та установок, необхідних для гармонійного шлюбу. Тест-карта містить питання, що охоплюють такі аспекти: мотиваційну готовність до шлюбу (усвідомлення потреби у створенні сім'ї); емоційну зрілість (здатність до емпатії, толерантності, компромісу); відповідальність та самостійність у прийнятті рішень; рівень конфліктності та навички вирішення сімейних суперечок (Додаток А).

Методика дослідження сімейних установок (А.Н. Сізанов) дозволяє визначити погляди респондентів на шлюб, сімейні ролі, відповідальність партнерів, виховання дітей тощо. Вона складається з опитувальника, який включає питання щодо: розподілу ролей у сім'ї (традиційна чи егалітарна модель); очікувань від шлюбу (матеріальна стабільність, емоційна підтримка,

соціальний статус); ставлення до розлучення та повторного шлюбу; значення дітей у сімейному житті (Додаток Б).

Методика виявлення мотивів одруження (С.І. Голод) спрямована на дослідження провідних мотивів, що спонукають людину вступати у шлюб. Вона містить перелік можливих причин одруження, серед яких: кохання та емоційна прив'язаність; соціальні та культурні норми; матеріальні або прагматичні мотиви; бажання мати дітей; вплив родини та оточення (Додаток В).

Результати дослідження за цими методиками дозволяють отримати комплексне уявлення про рівень психологічної готовності молоді до сімейного життя, визначити фактори, що можуть впливати на стабільність майбутніх шлюбів, а також розробити рекомендації щодо підготовки молоді до усвідомленого створення сім'ї.

2.2. Аналіз результатів та їх інтерпретація

Психологічна готовність молоді до створення сім'ї значною мірою залежить від усвідомленої оцінки власної готовності до сімейного життя, що впливає на формування уявлень про ідеального партнера в студентському віці.

Першим було проведено тестування оцінки готовності до сімейного життя за методикою І.Ф.Юнда, результати якого зображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати оцінки готовності до сімейного життя

Підготовленість до сімейного життя	Дівчата (%)	Хлопці (%)
Достатня	35,7	18,2
Задовільна	50	54,5
Недостатня	14,3	27,3

Аналіз результатів показав, що адекватну готовність до сімейного життя мають 35,7% дівчат і 18,2% хлопців, що свідчить про достатній рівень обізнаності молоді щодо шлюбно-сімейних відносин.

Понад половина хлопців (54,5%) і половина дівчат (50%) продемонстрували задовільний рівень готовності, що означає наявність загальних уявлень про шлюб і сімейні обов'язки, проте їхня повна психологічна готовність ще формується.

Недостатню підготовленість до сімейного життя виявили 27,3% хлопців і 14,3% дівчат. Це свідчить про необхідність подальшого розвитку їхніх уявлень про сімейні цінності та шлюбно-сімейні відносини.

На рисунку 2.1 представлено загальну інтерпретацію отриманих результатів дослідження.

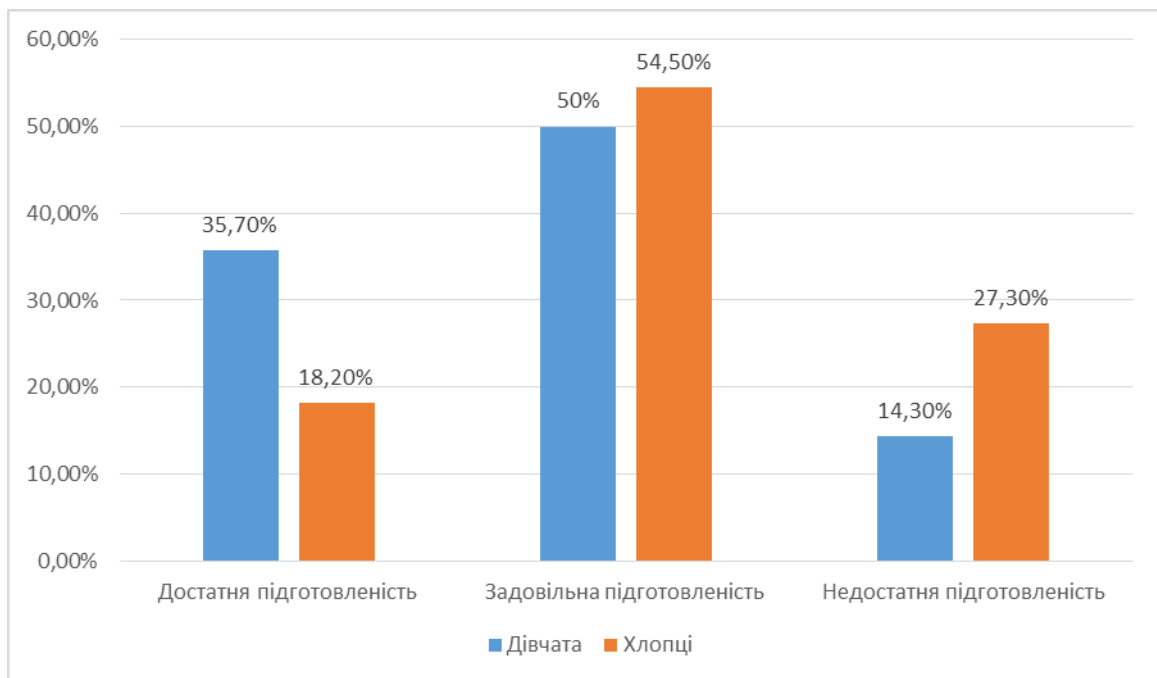

Рис.2.1. Загальні результати готовності до сімейного життя серед студентської молоді

Аналіз результатів тестування дозволяє виявити як спільні тенденції, так і відмінності у рівнях готовності до сімейного життя серед хлопців і дівчат.

Спільне:

– Переважає задовільний рівень готовності. Більшість респондентів, як серед дівчат (50%), так і серед хлопців (54,5%), мають задовільну підготовленість. Це свідчить про те, що обидві групи мають загальні уявлення про шлюб і сімейні обов'язки, проте ще не повністю психологічно готові до створення сім'ї.

– Є група з недостатньою підготовленістю. В обох групах є молодь, яка продемонструвала низький рівень готовності до сімейного життя (14,3% серед дівчат і 27,3% серед хлопців), що вказує на необхідність подальшої роботи над формуванням сімейних цінностей.

Відмінне:

– Вищий рівень підготовленості серед дівчат. Достатню готовність до сімейного життя продемонстрували 35,7% дівчат, що майже вдвічі більше, ніж серед хлопців (18,2%). Це може свідчити про більшу усвідомленість дівчат у питаннях сімейного життя.

– Більший відсоток хлопців має недостатній рівень готовності. Якщо серед дівчат цей показник складає 14,3%, то серед хлопців він майже вдвічі вищий — 27,3%. Це свідчить про певні труднощі в розумінні сімейних обов'язків та необхідність додаткової підготовки.

Отримані результати показують, що дівчата загалом мають вищий рівень готовності до сімейного життя, ніж хлопці. При цьому, обидві групи демонструють схожий рівень задовільної підготовленості, що свідчить про загальну базову обізнаність щодо сімейних відносин. Водночас, хлопці частіше, ніж дівчата, мають недостатню підготовленість, що вказує на потребу у додаткових заходах для розвитку їхніх уявлень про шлюб і сімейне життя.

Результати дослідження свідчать, що вищий рівень готовності до сімейного життя серед дівчат може бути зумовлений соціальними очікуваннями, психологічними особливостями розвитку та вихованням. Водночас, нижчий рівень готовності серед хлопців може бути пов'язаний з

меншим акцентом на сімейні питання у їхньому вихованні та освітньому середовищі.

Результати дослідження сімейних установок за методикою А. Н. Сізанова оформлені в таблиці 2.2. Оцінка установок проводилася за 10 шкалами, які охоплюють різні аспекти сімейного життя.

Таблиця 2.2

Результати дослідження сімейних установок за методикою А. Н. Сізанова

Шкала	Високий рівень (%) – Дівчата	Високий рівень (%) – Хлопці	Низький рівень (%) – Дівчата	Низький рівень (%) – Хлопці
Позитивне ставлення до людей	72%	65%	10%	18%
Альтернатива між обов'язком і задоволенням	60%	45%	18%	35%
Важливість дітей у житті	85%	70%	5%	18%
Автономія або залежність від партнера	40% (залежність)	60% (автономія)	35% (автономія)	20% (залежність)
Ставлення до розлучення	30% (негативне)	20% (негативне)	55% (позитивне)	65% (позитивне)
Романтичне ставлення до кохання	80%	50%	10%	30%
Значення сексу у житті	65%	80%	20%	10%
Ставлення до забороненої сексуальної сфери	35% (консервативне)	20% (консервативне)	50% (ліберальне)	65% (ліберальне)
Орієнтація на традиційну роль жінки	50% (традиційна роль)	65% (традиційна роль)	30% (сучасні погляди)	20% (сучасні погляди)
Ставлення до грошей	70% (важливість фінансів)	85% (важливість фінансів)	15% (не головне)	5% (не головне)

Аналіз результатів свідчить, що дівчата демонструють вищий рівень довіри та відкритості у стосунках (72%), тоді як хлопці частіше виявляють скептицизм (18% мають низький рівень довіри, у дівчат таких лише 10%).

У питанні відповідальності дівчата частіше керуються почуттям обов'язку (60% проти 45% у хлопців), тоді як хлопці більш схильні до особистого задоволення (35% мають низький рівень відповідальності).

Важливість народження дітей для дівчат є більш значущою (85% мають високий рівень), тоді як серед хлопців цей показник становить 70%. Водночас 18% хлопців вважають, що можна бути щасливим і без дітей, серед дівчат таких лише 5%.

У стосунках 60% хлопців надають перевагу автономії, тоді як серед дівчат таких 40%. Водночас дівчата частіше схильні до емоційної залежності від партнера (35%), тоді як серед хлопців цей показник становить лише 20%.

Ставлення до розлучення також суттєво відрізняється: 65% хлопців допускають його як норму, тоді як серед дівчат 30% мають негативне ставлення до цього питання.

Щодо романтичного кохання, то 80% дівчат вірять у нього, тоді як серед хлопців таких лише 50%. Натомість 30% хлопців ставляться до любові прагматично.

Сексуальна сфера відіграє більш значну роль для хлопців (80% проти 65% у дівчат), проте 20% дівчат вважають, що емоційна близькість важливіша за фізичну. У питаннях сексуальної свободи дівчата більш консервативні (35% мають негативне ставлення), тоді як хлопці ліберальніші (65% підтримують свободу вибору в інтимній сфері).

Щодо традиційної ролі жінки, 65% хлопців її підтримують, тоді як серед дівчат цей показник нижчий – 50%. Водночас 30% дівчат мають сучасні погляди на роль жінки в суспільстві, що перевищує аналогічний показник серед хлопців (20%).

Фінансова стабільність є більш важливою для хлопців (85% проти 70% у дівчат). Водночас лише 5% хлопців вважають, що гроші не відіграють головної ролі у стосунках, тоді як серед дівчат таких 15%.

Таким чином, дівчата виявляють вищий рівень довіри, відповідальності та традиційних сімейних цінностей, тоді як хлопці частіше демонструють автономність, прагматизм і гнучкість у поглядах на стосунки та соціальні норми.

На рисунку 2.2 наведено загальний аналіз отриманих результатів за методикою А. Н. Сізанова.

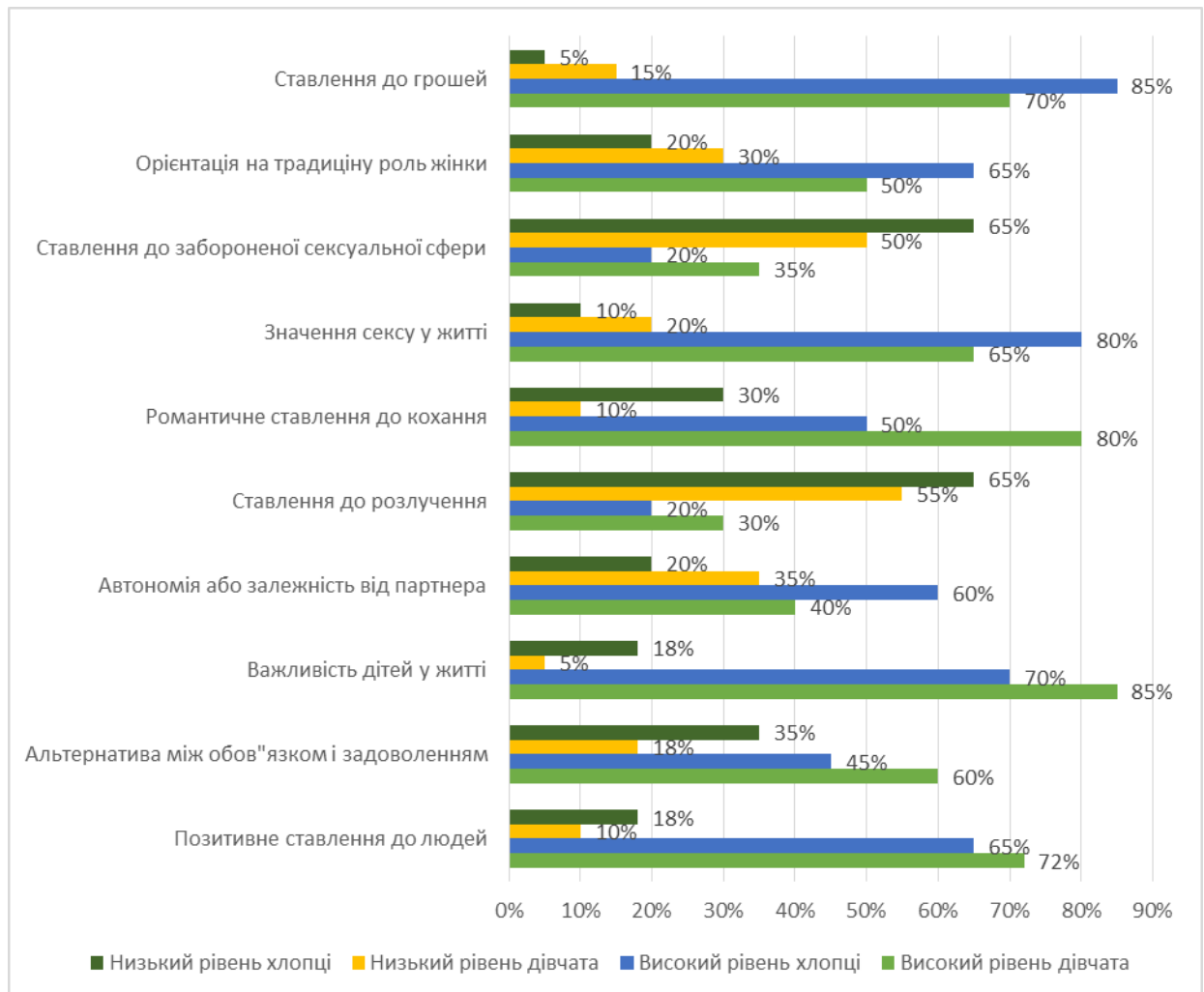

Рис.2.2. Результати дослідження сімейних установок за методикою А. Н. Сізанова

Аналіз результатів дослідження свідчить про наявність як спільних рис, так і суттєвих відмінностей між хлопцями та дівчатами у питаннях стосунків, відповідальності, сімейних цінностей та особистих пріоритетів.

Загальними для обох статей є такі аспекти: фінансова стабільність, яка відіграє важливу роль у житті як хлопців, так і дівчат, хоча хлопці надають їй більшого значення; значущість сексуальної сфери, однак із різними пріоритетами; а також прагнення до сім'ї, хоча рівень його важливості різниться між статями.

Водночас існують суттєві відмінності між хлопцями та дівчатами. Дівчата демонструють вищий рівень довіри у стосунках, тоді як хлопці схильні до більшого скептицизму. У питаннях відповідальності дівчата частіше керуються почуттям обов'язку, а хлопці орієнтуються на особисте задоволення. Для дівчат народження дітей є важливішим аспектом щастя, ніж для хлопців. Хлопці більше прагнуть автономії у стосунках, тоді як дівчата частіше схильні до емоційної залежності. У ставленні до розлучення хлопці виявляють більшу терпимість, тоді як дівчата демонструють традиційніші погляди. Романтичне кохання є більш важливим для дівчат, тоді як хлопці частіше ставляться до нього прагматично. Хлопці більш ліберальні у питанні сексуальної свободи, тоді як дівчата дотримуються консервативніших поглядів. Також хлопці більше підтримують традиційні ролі жінки у суспільстві, тоді як серед дівчат більше прихильниць сучасних поглядів.

Можливими причинами цих відмінностей можуть бути соціальні стереотипи, які визначають очікувану поведінку хлопців і дівчат; виховання, яке орієнтує дівчат на відповідальність і сімейні цінності, а хлопців – на автономність і самореалізацію; біологічні та психологічні особливості, які впливають на рівень довіри, автономності та емоційної залежності; а також економічні фактори, що змушують хлопців приділяти більше уваги фінансовій стабільності.

Таким чином, відмінності між хлопцями та дівчатами мають як соціальне, так і психологічне підґрунтя, що визначає їхні цінності та поведінкові моделі у стосунках та житті загалом.

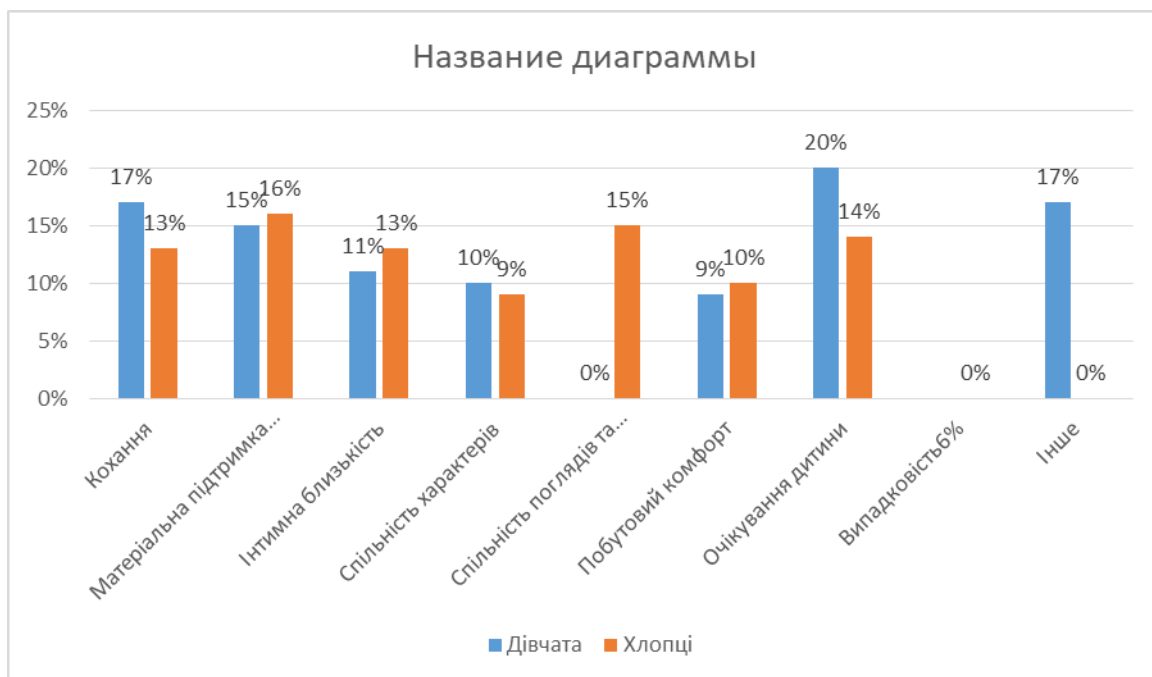
Останньою була проведена методика виявлення мотивів одруження (С.І. Голод), результати якої відображено в таблиці 2.3.

Таблиця 2. 3

Результати дослідження виявлення мотивів одруження (С.І. Голод)

Мотив одруження	Дівчата (%)	Хлопці (%)
Кохання	17%	13%
Матеріальна підтримка партнера	15%	16%
Інтимна близькість	11%	13%
Спільність характерів	10%	9%
Спільність поглядів та інтересів	—	15%
Побутовий комфорт	9%	10%
Чекаю на дитину	—	14%
Випадковість	6%	—
Інше	17%	—

Зобразимо графічно результати дослідження виявлення мотивів одруження (С.І. Голод) на рис. 2.3.

Аналіз мотивів одруження за методикою С. І. Голод серед дівчат і хлопців показав певні відмінності у пріоритетах.

Серед дівчат домінуючим мотивом вступу в шлюб є кохання (17%), тоді як матеріальна підтримка майбутнього чоловіка є важливим мотивом для 15% опитаних. Також значну роль відіграють інтимна близькість (11%) та спільність характерів (10%). Менше значення для дівчат мають побутовий комфорт (9%) та випадкові обставини (6%). Вибір варіанту «інше» зробили 17% респонденток, що вказує на наявність індивідуальних факторів, які впливають на рішення про шлюб.

Серед хлопців домінуючим мотивом є матеріальна підтримка майбутньої дружини (16%). Майже стільки ж, 15%, вказали на спільність поглядів та інтересів. 14% хлопців мотивували своє рішення одружитися очікуванням дитини, а 13% – коханням чи сексом. Крім того, для 10% хлопців важливим є побутовий комфорт, а для 9% – спільність характерів.

Таким чином, для дівчат домінуючим мотивом є кохання, тоді як для хлопців значущішими є матеріальні чинники та спільність поглядів.

Різниця в домінуючих мотивах одруження серед дівчат і хлопців може бути зумовлена кількома соціальними, культурними та психологічними чинниками.

По-перше, соціальні ролі та очікування можуть значною мірою визначати пріоритети при виборі мотивів для створення сім'ї. В багатьох культурах жінкам традиційно приписується роль емоційних опор родини. Тому для дівчат важливішим є кохання, оскільки емоційні зв'язки та підтримка партнера є центральними в їхньому уявленні про шлюб. Для хлопців же, відповідно до традиційних соціальних ролей, більш важливими можуть бути матеріальні аспекти, зокрема фінансова стабільність, оскільки очікується, що вони будуть забезпечувати родину.

По-друге, різні погляди на стабільність і безпеку можуть впливати на вибір мотивів одруження. Дівчата часто орієнтуються на емоційний комфорт і відчуття безпеки у відносинах, що пояснює високий рейтинг кохання як головного мотиву вступу в шлюб. Натомість хлопці можуть більше зважати на матеріальні умови, орієнтуючись на прагнення до стабільності та забезпеченості, що робить такі чинники, як матеріальна підтримка партнера, важливими для них.

По-третє, психологічні аспекти також мають значення. Дівчата можуть відчувати більшу потребу в емоційних зв'язках та глибоких стосунках, що сприяє домінуванню мотивів, пов'язаних із коханням та інтимною близькістю. Для хлопців, навпаки, більш значущими можуть бути прагнення до матеріальної стабільності та практичних факторів, таких як спільність поглядів чи забезпечення родини.

Крім того, моделі шлюбу та сімейні традиції можуть значно впливати на вибір мотивів. Для жінок шлюб часто сприймається як шлях до самореалізації через емоційні зв'язки, що робить кохання ключовим мотивом. У свою чергу, для чоловіків соціальні норми часто підкреслюють їх роль як забезпечувачів, що робить для них важливими матеріальні чинники, зокрема матеріальну підтримку.

Загалом, ці фактори – соціальні, психологічні та культурні – визначають різні пріоритети між дівчатами і хлопцями при виборі мотивів для вступу в шлюб. Дівчата, як правило, зосереджені на емоційних і романтичних аспектах, тоді як хлопці більше уваги приділяють матеріальним і практичним факторам.

Тким чином, аналіз результатів дослідження за трьома методиками свідчить про певні закономірності та відмінності у рівнях готовності до сімейного життя серед студентської молоді. Загалом, як серед хлопців, так і серед дівчат переважає задовільний рівень підготовленості, що демонструє базову обізнаність щодо шлюбних відносин і сімейних обов'язків. Однак, дівчата виявили вищий рівень готовності до створення сім'ї: 35,7% мають достатній рівень, що майже вдвічі більше, ніж серед хлопців (18,2%).

Разом із тим, серед хлопців спостерігається більший відсоток респондентів із недостатнім рівнем підготовленості (27,3% проти 14,3% серед дівчат). Це свідчить про необхідність подальшого формування сімейних цінностей та відповідальності, особливо серед чоловічої частини молоді. Дослідження також виявило суттєві відмінності у ставленні до ключових аспектів сімейного життя: дівчата більш емоційно орієнтовані, мають вищий рівень довіри та відповідальності у стосунках, тоді як хлопці частіше схильні до автономії та прагматичного підходу до шлюбу.

Щодо мотивів одруження, дівчата переважно орієнтуються на кохання (17%), тоді як для хлопців більш значущими є матеріальні фактори, зокрема матеріальна підтримка дружини (16%). Також серед хлопців більш популярними є мотиви, пов'язані з очікуванням дитини та побутовим комфортом. Це може свідчити про те, що жінки розглядають шлюб як шлях до емоційної самореалізації, тоді як чоловіки приділяють більше уваги стабільності та практичним аспектам спільного життя.

Загалом, відмінності між хлопцями та дівчатами у готовності до сімейного життя та мотивах одруження зумовлені як соціальними та культурними нормами, так і психологічними особливостями. Дівчата

демонструють вищу усвідомленість у питаннях сімейного життя, тоді як хлопцям необхідна додаткова підготовка для формування відповідального ставлення до сімейних обов'язків.

2.3 Розробка практичних рекомендацій щодо оптимізації психологічної готовності молоді до створення сім'ї

Формування психологічної готовності молоді до створення сім'ї є складним і багатограним процесом, що охоплює розвиток емоційної зрілості, комунікативних навичок, відповідальності та здатності до компромісів. Важливим чинником гармонійних стосунків є психологічна близькість, яка формується на основі розуміння, довіри, емоційного зв'язку та спільних цінностей. Дослідження В.Н. Куніциної підтверджують, що справжня близькість розвивається поступово – від спонтанного емоційного контакту до глибокого, усвідомленого зв'язку між партнерами. Крім того, Е. Калмикова наголошує, що готовність до шлюбу визначається здатністю особистості до спілкування, співпраці, емпатії та саморегуляції поведінки [26].

Оптимізація психологічної готовності молоді до створення сім'ї вимагає цілеспрямованої роботи над собою, використання перевірених психологічних методик і формування ключових навичок, що сприятимуть стабільності та гармонії у стосунках. Молодь, яка прагне побудувати міцні стосунки, має розвивати такі аспекти:

1. Розвиток емоційної зрілості. Вона передбачає здатність розуміти та контролювати власні почуття, а також усвідомлено реагувати на емоції партнера. Для цього можна використовувати методіку емоційного щоденника, що допомагає аналізувати власні переживання. Також ефективним є метод когнітивно-поведінкової терапії (КПТ), який вчить змінювати деструктивні переконання щодо стосунків.

- Вправа «Емоційний щоденник»: записуйте свої емоції протягом дня, аналізуйте їхні причини та реакції на ситуації.

- Вправа «Три позитиви»: кожного вечора записуйте три хороші події дня, щоб розвивати усвідомленість і позитивне мислення.

2. Навчання ефективній комунікації. Відкрите вираження думок і почуттів без маніпуляцій і конфліктів є важливим для будь-якої пари. Метод ненасильницького спілкування (ННС) Маршала Розенберга допомагає висловлювати свої потреби через «я-висловлювання». Техніка активного слухання дозволяє краще розуміти партнера та уникати непорозумінь.

- Вправа «Я-висловлювання»: замість звинувачень висловлюйте свої почуття та потреби у формі «Я відчуваю... коли... тому що...».

- Вправа «Активне слухання»: повторюйте сказане партнером своїми словами, щоб уникнути непорозумінь.

3. Формування відповідальності. Усвідомлення власних обов'язків і вміння приймати відповідальні рішення є основою сімейного життя. Метод планування та прогнозування допомагає визначити ролі у шлюбі та розподіл обов'язків. Метод саморефлексії сприяє аналізу власних сильних і слабких сторін у стосунках.

- Вправа «Сімейний контракт»: складіть угоду про спільні обов'язки та ролі в сім'ї, щоб уникнути конфліктів.

- Вправа «Мої сильні сторони»: складіть список своїх навичок і якостей, які можуть бути корисними у сімейному житті.

4. Психологічна гнучкість та адаптація. Вміння пристосовуватися до змін є важливим для подружнього життя. Метод когнітивної реструктуризації допомагає змінювати негативні установки про шлюб. Метод позитивної візуалізації дозволяє уявляти успішне вирішення конфліктних ситуацій.

- Вправа «Альтернативні сценарії»: придумайте різні варіанти розв'язання конфлікту та оцініть їхні переваги й недоліки.

– Вправа «Перспектива майбутнього»: уявіть себе через 5 років у шлюбі та опишіть, якими ви хочете бачити свої стосунки.

5. Практика терпіння та компромісу. Взаємні поступки допомагають уникати суперечок. Метод «виграш-виграш» дає змогу шукати компроміси, які задовольняють обох партнерів. Техніка тайм-ауту запобігає імпульсивним рішенням під час конфліктів.

– Вправа «Обмін ролями»: поставте себе на місце партнера в суперечці, щоб краще зрозуміти його точку зору.

– Вправа «Коло компромісу»: визначте, у яких питаннях ви готові поступитися, а в яких – ні.

Окрім зазначених аспектів, важливу роль у підготовці до шлюбу відіграє фінансова грамотність. Молодим парам варто навчитися ефективно планувати бюджет, уникати фінансових конфліктів і приймати спільні фінансові рішення. Використання методів фінансового планування та складання спільного бюджету допомагає уникнути матеріальних суперечок та зміцнює довіру у стосунках.

Ще одним важливим чинником є формування сімейних традицій. Ритуали, спільні звички та традиції сприяють створенню особливої атмосфери у стосунках, зміцнюють емоційний зв'язок між партнерами. Метод «сімейного календаря» допомагає створити спільні плани, що об'єднують родину та дозволяють гармонійно поєднувати особисті та сімейні інтереси.

Також варто звернути увагу на навички конструктивної критики. Вміння висловлювати зауваження без образ і маніпуляцій є необхідним для підтримки здорових стосунків. Метод «сендвіча» (коли критичне зауваження подається між двома позитивними твердженнями) допомагає уникнути конфліктів та покращити сприйняття критики партнером.

Однією з найефективніших методик щодо оптимізації психологічної готовності молоді до створення сім'ї. є тренінгові програми, які сприяють

розвитку ключових навичок для створення гармонійних стосунків і підготовки до сімейного життя [19].

Прикладом такого тренінгу може бути програма «Емоційний інтелект і комунікація в парі», мета якої полягає в розвитку навичок взаємодії, ефективної комунікації, вирішення конфліктів та управління емоціями в контексті партнерських стосунків. Тренінг складається з кількох модулів, кожен з яких має свою тематику та практичні завдання.

Назва тренінгу: «Емоційний інтелект і комунікація в парі»

Цільова аудиторія: Молодь, що планує створення сім'ї, бажаючи розвивати свої комунікаційні навички та готовність до відповідальних стосунків.

Тривалість тренінгу: 4 заняття по 2 години (з перервами)

Програма тренінгу

Модуль 1: Самоусвідомлення і емоційна грамотність

Тривалість: 2 години

Мета: Сформувати у молоді розуміння своїх емоцій та навички управління ними.

Завдання:

Теоретична частина: Визначення емоційного інтелекту, його складових (самосвідомість, самоконтроль, емпатія, мотивація, соціальні навички).

Вправи:

Техніка «Емоційний журнал»: Учасники впродовж тижня записують свої емоції, ситуації, що їх викликають, і розмірковують над тим, як вони їх регулюють.

Вправа «Колесо емоцій»: Визначення основних емоцій та їх проявів у різних ситуаціях, що виникають у стосунках.

Обговорення: Як розпізнавати та управляти своїми емоціями в стосунках.

Модуль 2: Активне слухання та ефективна комунікація

Тривалість: 2 години

Мета: Розвиток навичок активного слухання та вираження своїх думок та почуттів.

Завдання:

Теоретична частина: Принципи ефективної комунікації (відкрите і чесне вираження своїх потреб, важливість активного слухання).

Вправи:

Рольові ігри «Активне слухання»: Один учасник говорить про проблему або емоцію, а інший має відтворити почуте, підсумовуючи та уточнюючи, що було сказано.

Вправа «Я-повідомлення»: Учасники практикують висловлювання своїх почуттів за допомогою конструктивних «я-повідомлень» (наприклад: «Я відчуваю себе засмученим, коли ти забуваєш про наші домовленості»).

Обговорення: Як важливо бути відкритим до сприйняття і чесно виражати свої емоції та потреби.

Модуль 3: Вирішення конфліктів і управління стресом

Тривалість: 2 години

Мета: Ознайомити учасників із техніками вирішення конфліктів та управління стресом у стосунках.

Завдання:

Теоретична частина: Основні методи вирішення конфліктів: компроміс, активне слухання, використання «ти-повідомлень», уникання ескалації конфлікту.

Вправи:

Техніка «Кола вирішення конфлікту»: Учасники по черзі пропонують рішення для гіпотетичних конфліктів, обговорюючи їх ефективність.

Релаксаційна вправа «Техніка дихання»: Вправи на заспокоєння та управління стресом через дихальні техніки.

Обговорення: Як уникати емоційного перенапруження в конфліктах, роль компромісу у здорових стосунках.

Модуль 4: Сімейні цінності та планування спільного майбутнього

Тривалість: 2 години

Мета: Визначити важливі сімейні цінності, обговорити плани на майбутнє та ролі в партнерстві.

Завдання:

Теоретична частина: Основи сімейних цінностей, ролі партнерів у стосунках, важливість взаємної підтримки та розвитку.

Вправи:

Вправа «Мої сімейні цінності»: Учасники складають список своїх основних цінностей (наприклад, чесність, підтримка, довіра) та обговорюють їх важливість у стосунках.

Планування майбутнього в парі: Створення спільного плану на найближчі кілька років, враховуючи професійні та особисті цілі.

Обговорення: Як важливо на початку стосунків розуміти спільні цілі та цінності, щоб створити здорову основу для розвитку родини.

Заключна частина тренінгу

Тривалість: 30 хвилин

Підсумок тренінгу.

Відкритий діалог і відповіді на питання.

Підведення результатів: що учасники взяли для себе, як застосовуватимуть отримані знання та навички в реальному житті.

Рекомендації для самостійної роботи та подальшого розвитку.

Методи та інструменти:

Інтерактивні вправи: рольові ігри, ситуаційні вправи, групові обговорення.

Практичні завдання: домашні завдання (наприклад, ведення емоційного журналу, вправи на саморефлексію).

Техніки релаксації: для зниження стресу та навчання управлінню емоціями.

Результати тренінгу:

– Підвищення емоційної грамотності та самоусвідомлення.

- Покращення комунікаційних навичок.
- Розвиток здатності ефективно вирішувати конфлікти.
- Формування чітких уявлень про сімейні цінності та готовність до планування спільного майбутнього.

Тренінг створює умови для того, щоб молодь могла більш усвідомлено підходити до створення сім'ї, будучи готовою до вирішення складних ситуацій, розвитку та підтримки гармонійних стосунків.

Отже, формування психологічної готовності до шлюбу – це комплексний процес, що включає не лише розвиток емоційної зрілості та комунікативних навичок, а й відповідальність, фінансову грамотність, створення спільних традицій і вміння конструктивно вирішувати конфлікти. Систематична робота над собою, використання сучасних психологічних методик і взаємна підтримка допоможуть молоді побудувати щасливі, гармонійні сімейні стосунки.

Висновки до розділу 2

У дослідженні взяли участь 60 студентів віком від 18 до 25 років, серед яких 30 хлопців і 30 дівчат. Дослідження проводилося за допомогою таких методик: тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда), методика дослідження сімейних установок (А.Н. Сізанов), а також методика виявлення мотивів одруження (С.І. Голод).

Аналіз показав, що студенти загалом мають середній рівень готовності до сімейного життя, проте у дівчат він вищий. Вони більш емоційно зрілі, відповідальні та орієнтовані на сімейні цінності, тоді як хлопці тяжіють до автономності та прагматизму. 27,3% хлопців виявили низьку готовність, що свідчить про потребу додаткової роботи над формуванням сімейних установок. Дівчата частіше керуються емоціями (17%), тоді як хлопці більше зважають на матеріальні аспекти та стабільність (16%). Ці відмінності можуть бути зумовлені соціальними та культурними нормами, а також

особистісними характеристиками, що впливають на уявлення молоді про сімейне життя.

Гіпотеза, згідно з якою психологічна готовність молоді до створення сім'ї залежить від особистісних характеристик, сформованості сімейних установок, мотивацій до шлюбу та впливу соціокультурного середовища, отримала часткове підтвердження, оскільки рівень готовності дійсно залежить від індивідуальних особливостей особистості, але значну роль також відіграють гендерні відмінності та соціальні фактори.

Надані практичні рекомендації, зокрема методи, вправи та тренінг, є основою для оптимізації психологічної готовності молоді до створення сім'ї. Зокрема, вправи на розвиток емоційної зрілості, такі як «Емоційний щоденник» і «Три позитиви», методи ефективної комунікації, як «Я-висловлювання» та «Активне слухання», а також вправи для формування відповідальності і психологічної гнучкості, допомагають молодим людям підготуватися до сімейного життя. Тренінг «Емоційний інтелект і комунікація в парі» пропонує систематичний підхід до розвитку ключових навичок взаємодії, управління емоціями та вирішення конфліктів, що забезпечує молодь необхідними інструментами для створення гармонійних і стабільних стосунків у майбутньому.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного та емпіричного дослідження дозволяють зробити такі висновки.

Психологічна готовність молоді до створення сім'ї — це комплексна характеристика, що включає емоційну та соціальну зрілість, розвиток моральних і етичних норм, а також здатність до співпраці, взаємопідтримки та конструктивного вирішення конфліктів. Вона передбачає також наявність моральних цінностей, уміння будувати гармонійні стосунки, підтримувати партнера, проявляти співчуття, об'єктивно сприймати іншу людину та свідомо формувати сімейні орієнтири. Такий рівень готовності є основою для створення стабільної, відповідальної та щасливої сім'ї.

Формування психологічної готовності молоді до сімейних відносин залежить як від особистісних характеристик, таких як відповідальність, емоційна зрілість і мотивація до шлюбу, так і від зовнішніх чинників, зокрема сімейного виховання, економічної ситуації та рівня освіти. Важливу роль відіграють медіа та культурні норми, які можуть як сприяти, так і ускладнювати цей процес.

Сім'я залишається важливим соціально-психологічним інститутом, що забезпечує соціалізацію, емоційну підтримку та стабільність суспільства. Однак, сучасна молодь переглядає шлюбні цінності під впливом соціальних, економічних та культурних змін. Зростає популярність партнерських відносин, цивільних шлюбів та рівноправності в родині, при цьому роль батьків у виборі подружжя зменшується. Багато молодих людей відкладають створення сім'ї або взагалі відмовляються від шлюбу.

Аналіз результатів дослідження свідчить, що серед студентської молоді загалом переважає задовільний рівень готовності до сімейного життя. При цьому дівчата виявляють вищу психологічну підготовленість до створення сім'ї порівняно з хлопцями. Серед останніх, навпаки, спостерігається більше випадків недостатньої готовності до сімейного життя. Дівчата виявляють

більшу емоційну орієнтацію, довіру та відповідальність у стосунках, тоді як хлопці схильні до прагматичного підходу. Щодо мотивів одруження, дівчата орієнтовані на кохання, а хлопці — на матеріальні фактори та стабільність. Це свідчить про різні уявлення молоді про сімейне життя, зумовлені гендерними і соціокультурними чинниками. Гіпотеза про вплив особистісних характеристик, сімейних установок та соціокультурного середовища на готовність до шлюбу частково підтверджується.

Надані практичні рекомендації, зокрема методи, вправи та тренінги, є основою для покращення психологічної готовності молоді до створення сім'ї. Зокрема, вправи на розвиток емоційної зрілості, такі як «Емоційний щоденник» і «Три позитиви», методи ефективної комунікації, як «Я-висловлювання» та «Активне слухання», а також вправи для формування відповідальності і психологічної гнучкості допомагають молодим людям підготуватися до сімейного життя. Тренінг «Емоційний інтелект і комунікація в парі» пропонує систематичний підхід до розвитку ключових навичок взаємодії, управління емоціями та вирішення конфліктів, що дає молоді необхідні інструменти для створення гармонійних і стабільних стосунків у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер А. Наука жить. Пер. с англ. и нем. А. А. Юдина. Киев : Port-Royal, 1997. 288 с.
2. Альошина Ю.Є. Задоволеність шлюбом і міжособистісне сприйняття в подружніх парах з різним стажем спільного життя. Київ : Наук. думка, 1985. 263 с.
3. Андреева Т. В., Альошина Ю.Є., Лекторська Є.В. Сімейна психологія. 5-те вид. Київ : Наук. думка, 1989. 88 с.
4. Бацилєва О. В., Пузь І. В. Особливості організації психологічної підготовки студентської молоді до шлюбу. *Психологічні засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі неперервної освіти*: Збірник матеріалів IV Подільської науково-практичної конференції. Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К», 2019. 239 с.
5. Васильченко О. М. Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості: навчально-методичне видання. Київ ; Нікополь : СПД Фельдман О.О., 2012. 96 с.
6. Глазунов С.В. Сучасні чинники вибору шлюбної пари і деякі питання стабілізації подружніх стосунків. *Вісник Дніпропетровського державного університету*. Серія «Соціологія. Філософія. Політологія». 1999. Випуск 5. С. 123–128.
7. Гридковець Л. М. Подолання подружніх конфліктів. *Практична психологія та соціальна робота*. 1999. № 8. С. 37-38.
8. Денисенко А. О. Психологічна готовність старших підлітків та юнацтва до подружніх взаємовідносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / А. О. Денисенко ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2003. 17 с.

9. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості готовності до шлюбу сучасної молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 1. С. 95–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tippp_2019_1_12
10. Дьоміна Г. А. Психолого-педагогічний розвиток особистості майбутнього сім'янина: Методичні рекомендації для роботи практичних психологів. Київ.: НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2011. 70 с.
11. Дьоміна Г.А. Становлення особистісної зрілості молоді до подружнього життя як психологічна проблема у вітчизняній і зарубіжній психології. *Innovative processes in education : Collective monograph*. 2017. Р. 40–48.
12. Захарченко В. Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя. *Український соціум*. 2004. № 1(3). С. 14–23.
13. Захарченко В.Г. Готовність молоді до сімейного життя (соціально-психологічний аспект). *Психологія*. 2004. Випуск 24. С. 41–48.
14. Карасевич А. Педагогічні теорії формування готовності студентської молоді до створення сім'ї в сучасних умовах. *Рідна школа*. 2008. № 12. С. 22-25.
15. Карпушевська Л. Р. Виховуємо чоловіків і жінок. Харків : Вид. група «Основа», 2014. 96 с.
16. Коренєва Ю. П., Мухіна Л. М., Маркіна М. С. Особливості психологічної готовності молодої особи вступати у шлюб. *Габітус*. 2024. Вип. 59. С. 151–155. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2024/59-2024/27.pdf>
17. Кравець В.П. Психологія сімейного життя: Навч. пос. Част. I. Тернопіль, 1995. 696 с.
18. Левицька Т.Л. Розвиток психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.09. Хмельницький, 2009. 20 с.

- 19.Лисенкова І. П., Пустовойтенко В. А. Психологічний тренінг як засіб підготовки молоді до шлюбно-сімейних відносин *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 6. С. 90-96. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/150-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-257-2-10-20230116.pdf>
- 20.Магдисюк Л. І. Особливості шлюбно-сімейних стосунків у залежності від подружнього стажу: діагностика та консультування: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 188 с
- 21.Магдисюк Л. І., Цесля Т. І. Фактори, що обумовлюють психологічну готовність молоді до шлюбно-сімейних відносин. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*. Wydawca : Sp. z o.o. «Diamond trading tour». 2020. # 52 (02/2020). С. 67-70. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19040/3/98_52_iii_2020_s-67-70.pdf
- 22.Міненко О.О. Психологічна готовність молоді до шлюбно-сімейних відносин. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Том. IX. Вип. 12. С .186-195.
- 23.Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молодої сім'ї : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.
- 24.Олпорт Г. Личность в психологии. М.: Ювента, 1998. 345 с.
- 25.Пагу А. Д. Психологічна готовність до сімейного життя. Psychological preparedness for family life : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр. Херсон : ХДУ, 2020. 50 с.
- 26.Потьомкіна К. В., Шестеро Ю. В. Психологічна готовність до сімейного життя юнаків і дівчат студентського віку. *Науково-методичний електронний журнал «Концепт»*. 2017. Т. 12. 38–44 с. URL: <http://e-koncept.ru/2017/770220.htm>

- 27.Седих К.В. Уявлення про сім'ю у сучасної молоді (транскультуральне дослідження). *Вісник Харківського національного педагогічного університету*. Серія «Психологія». 2008. Вип. 25. С. 159-165.
- 28.Сіданіч І. Л., Белодєд Я. П. Чинники, що обумовлюють готовність студентської молоді до сімейного життя. *Науковий вісник УМО*. Серія. Педагогіка. 2019. Вип. 4. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/pedagogika/4_2019/%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B4_%D0%BF%D0%B5%D0%B4.pdf
- 29.Супрун М. Тренінг Готовність до сімейного життя. URL: <https://www.academia.edu/38052031.html>
- 30.Тренінг Будуємо щасливу родину. URL: <https://naurok.com.ua/treningbuduemo-schaslivu-rodinu-2929.html>
- 31.Тюріна В. В. Чинники, що впливають на психологічну готовність студентської молоді до створення сім'ї. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2014. № 1. Вип. 15. С. 258–265
- 32.Федоренко Р. П., Грицюк І. М., Магдисюк Л. І. Психологія сімейних взаємин : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 344 с.
- 33.Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Коширець В. В. Вплив образу шлюбного партнера на подружній вибір. *Психологічні студії*. Видавничий дім «Гельветика», 2023. № 1. С. 63-68.
- 34.Фромм Е. Мистецтво любові; пер. з англ. В.Кучменко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 192 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тест-карти для оцінки готовності до сімейного життя, розробленої

І.Ф. Юнда

Щоб визначити готовність до сімейного життя, юнакам і дівчатам потрібно вибрати в кожній з десяти запропонованих нижче ситуацій по одному з трьох варіантів і підрахувати результати в балах за шкалою оцінок для кожного з трьох варіантів поведінки («П» - правильне, «М» - можливе, «Н» - невірне)

Таблиця №1

Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф.Юнда).

№ п/п	Типові ситуації, варіанти поведінки	Варіанти поведінки		
		П	М	Н
І. В юнаків (дівчат) неприємності на роботі:				
	1) невдоволення, докори в нерозторопність, невмінні ладнати з начальством, вирішувати виробничі питання;			
	2) спокійно-дружні стосунки, іноді з розрадою і поділом засмучення;			
	3) співпереживання, прояв ніжності, прагнення заспокоїти, підтримати впевненість у правоті.			
ІІ. Зустріч гостей - батьків, родичів і друзів:				
	1) прийом простий, без особливого ентузіазму, чайний стіл з обговоренням сімейних проблем і новин;			
	2) прийом без всякого ентузіазму, без проявів ознак належної поваги, у розмові часом прослизає невдоволення;			
	3) прийом в урочистій обстановці, зі святково накритим столом, улюбленими стравами гостей, культурно - розважальної програмою			
ІІІ. Спільні покупки, заготівля продуктів:				
	1) дружне обговорення планів, у реалізації яких всі члени сім'ї беруть посильну та активну участь;			
	2) одноосібне ухвалення рішення, один з подружжя віддає розпорядження, інший виконує їх;			
	3) байдуже відношення до майбутнього, негативні висловлювання з приводу планів з подальшою критикою зробленого, сварками з цього приводу.			
ІV. «Мені ніколи, я працюю»:				
	1) міркування типу: «Робота на роботі, а вдома час - родині, особистому житті»; негативна, часом дратівлива реакція на			

	виробничі проблеми;			
	2) ставлення до зайнятості чоловіка (дружини) розуміюче, хоча і без особливого інтересу до його (її) професії;			
	3) шанобливе ставлення до професії, успіхам, живий інтерес до роботи чоловіка (дружини) і трудовим проблемам.			
V. Турбота про затишок, естетиці побуту, чистоти одягу, білизни; прибирання квартири, приготування їжі з урахуванням різних смаків:				
	1) міркування типу: «Ідеальний порядок в домі - моя мрія, але одна (один) я не в змозі впоратися, потрібні помічник і стимул»;			
	2) перевага самостійних занять домогосподарства з адекватним сприйняттям доброзичливої критики і побажань, без відмов від корисної допомоги;			
	3) міркування типу: «Визнаю, що порядок в будинку - добре, але займатися ним немає ніякого бажання; якби хтось взяв прибирання, прання і приготування їжі на себе, я була (був) би дуже рада (рад) ».			
VI. Сексуальні стосунки:				
	1) стриманість і помірність в досягненні сексуального задоволення;			
	2) сексуальні відносини займають домінуюче місце в сімейному житті, все інше має супідрядне значення;			
	3) статеве життя відсувається на задній план, головні інтереси зосереджені на матеріальному забезпеченні, соціальному престижі, трудовій діяльності.			
VII. Турбота про потомство:				
	1) міркування типу: «Поживемо собі, подумати про дитину пізно і за кілька років»; «Дитина в сім'ї потрібна, але хочу не більше одного».			
	2) Бажання мати якомога більше дітей;			
	3) Бажання мати двох-трьох дітей.			
VIII. Турбота про виховання дітей:				
	1) надання дитині можливості самовиховання, свободи вибору і дій;			
	2) прагнення до різнобічного (інтелектуальному, психоемоційному та фізичному) розвитку дитини;			
	3) протиставлення інтелектуальних і спортивно-фізичних нахилів; курс на однобічний розвиток здібностей.			
IX. Самовдосконалення в рамках сім'ї:				
	1) турбота про всебічний розвиток кожного, індивідуальне оволодіння майстерністю, вироблення активної життєвої позиції;			
	2) розвиток в старрінгу (все тільки удвох, разом), взаємне обмеження соціальної активності;			
	3) дозвілля без цільових устремлінь, заохочення вільного			

	часу.			
X. Вибір і розвиток комунікабельності:				
	1) імпонує скромне поведінку в суспільстві, сумлінну працю не пов'язаний з прагненням завоювати загальну увагу, але цінується вміння відстоювати свої позиції;			
	2) головним вважається вміння «не висуватися, бути непомітним в спілкуванні поза сім'єю, а часом і вдома»;			
	3) прагнення удосконалювати манери поведінки і форми спілкування, затверджувати і з гідністю представляти свою сім'ю і себе особисто.			

Ключ до інтерпретації результатів

Типові ситуації	Вибраний варіант поведінки, бали.		
	«П» - правильне	«М» - можливе	«Н» - невірне
I	-5	10	15
II	5	-3	10
III	10	5	-3
IV	-3	5	10
V	10	15	-5
VI	10	5	-3
VII	-5	15	10
VIII	-5	15	10
IX	10	5	-3
X	5	-3	10

Ключ до тесту:

Сума балів від 70 до 120 свідчить про адекватну підготовленість до сімейного життя, 22-70 балів – про приблизно задовільну, нижче 22 балів – про недостатню підготовленість.

Додаток Б

Методика дослідження сімейних установок А.Н. Сізанова

Мета методики – виявити установки особистості щодо шлюбу, сімейних відносин, гендерних ролей та сімейних цінностей.

Структура методики

Оцінювання проводиться за десятьма шкалами, кожна з яких відображає певний аспект сімейних установок:

Позитивне ставлення до людей – рівень довіри, відкритості у взаєминах.

Альтернатива між почуттям обов’язку та задоволенням – вибір між моральними принципами та особистими бажаннями у стосунках.

Важливість наявності дітей у житті людини – ставлення до батьківства та значення дітей у житті.

Автономія або залежність від партнера – схильність до незалежності або до тісного емоційного зв’язку з партнером.

Ставлення до розлучення – прийнятність або неприйнятність розлучення в особистій системі цінностей.

Ставлення до любові як романтичного почуття – ідеалізація романтичних стосунків або більш прагматичний підхід.

Значення сексуальної сфери у житті людини – оцінка важливості сексу у стосунках.

Уявлення про заборонену сексуальну сферу – рівень прийнятності чи неприйнятності певних сексуальних практик та норм.

Орієнтація на традиційні уявлення про роль жінки – підтримка традиційних або сучасних поглядів на жіночу роль у сім’ї та суспільстві.

Ставлення до грошей – фінансова відповідальність, розподіл ресурсів у сім’ї.

Форма проведення

Респондентам пропонується 20 тверджень (по 2 на кожен шкалу), з якими потрібно висловити ступінь згоди за 5-бальною шкалою:

- 1 – повністю не згоден
- 2 – скоріше не згоден
- 3 – важко відповісти
- 4 – скоріше згоден
- 5 – повністю згоден

Приклад тверджень по шкалах:

1. Позитивне ставлення до людей
 - Я вважаю, що більшості людей можна довіряти.
 - У будь-яких обставинах важливо поважати думку партнера.
2. Альтернатива між почуттям обов’язку та задоволенням

- У шлюбі слід керуватися не лише почуттями, а й обов'язком.
- Для мене важливіше бути щасливим, ніж виконувати сімейні зобов'язання.
- 3. Важливість наявності дітей у житті людини
 - Людина не може бути повністю щасливою без дітей.
 - Я вважаю, що можна жити повноцінним життям без народження дітей.
- 4. Автономія або залежність від партнера
 - У шлюбі я хочу зберігати особистий простір та незалежність.
 - Я готовий(-а) поступитися власними інтересами заради партнера.
- 5. Ставлення до розлучення
 - Якщо шлюб не приносить радості, його слід розірвати без вагань.
 - Розлучення – це крайній захід, якого потрібно уникати будь-якою ціною.
- 6. Ставлення до любові як романтичного почуття
 - Любов – це найважливіше в шлюбі, без неї стосунки неможливі.
 - Шлюб може існувати без кохання, якщо є повага і відповідальність.
- 7. Значення сексуальної сфери у житті людини
 - Фізична близькість є важливою складовою гармонійного шлюбу.
 - У стосунках головне – взаєморозуміння, а не інтимна близькість.
- 8. Уявлення про заборонену сексуальну сферу
 - У шлюбі допустимі будь-які сексуальні практики, якщо вони влаштовують обох партнерів.
 - Деякі сексуальні вподобання є неприйнятними навіть у подружньому житті.
- 9. Орієнтація на традиційні уявлення про роль жінки
 - Жінка повинна насамперед піклуватися про дім та родину.
 - Обов'язки в родині мають бути рівномірно розподілені між партнерами.
- 10. Ставлення до грошей
 - Фінансова стабільність є основою міцного шлюбу.
 - Головне у стосунках – не гроші, а довіра та підтримка.

Обробка результатів

За кожною шкалою підраховується середній бал. Чим вищий бал за конкретною шкалою, тим сильніше виражена відповідна установка у респондента.

Інтерпретація результатів:

1–2 бали – низька вираженість установки.

3 бали – нейтральне або невизначене ставлення.

4–5 балів – сильна вираженість відповідної установки.

Додаток В

Опитувальник «Мотиви одруження» (С. І. Голод)

Перед вами перелік можливих причин одруження. Вам необхідно визначити вплив кожної з них на ваше рішення про одруження, використовуючи 5-бальну шкалу, де 5 балів відповідають максимальній виразності причини, а 1 бал відповідає її відсутності.

Причина	Відсутнє	Нижче середнього	Середнє	Вище середнього	Максимальне
Любов	1	2	3	4	5
Спільність інтересів і поглядів	1	2	3	4	5
Відчуття самотності	1	2	3	4	5
Почуття співчуття	1	2	3	4	5
Імовірність швидкого народження дитини	1	2	3	4	5
Випадковість	1	2	3	4	5
Матеріальна забезпеченість партнера	1	2	3	4	5
Наявність житлоплощі у партнера	1	2	3	4	5
Втеча з-під опіки батьків	1	2	3	4	5
Стабільні сексуальні відносини	1	2	3	4	5
Бажання бути як усі	1	2	3	4	5
Відповідний вік	1	2	3	4	5
Бажання стати батьком/матір'ю	1	2	3	4	5
Помста	1	2	3	4	5
Бажання компенсувати внутрішню порожнечу	1	2	3	4	5
Тривалість періоду відносин до шлюбу	1	2	3	4	5
Вплив наполягань партнера	1	2	3	4	5
Дотримання традицій	1	2	3	4	5
Зміна (підвищення) соціального статусу	1	2	3	4	5
Вирішення господарсько-побутових проблем	1	2	3	4	5
Реалізація очікувань близьких	1	2	3	4	5
Наявність зобов'язань перед партнером	1	2	3	4	5
Прагнення до безпеки,	1	2	3	4	5

Причина	Відсутнє	Нижче середнього	Середнє	Вище середнього	Максимальне
захищеності					
Набуття статусу сімейної людини	1	2	3	4	5
Психологічна готовність до створення сім'ї	1	2	3	4	5
Фінансова готовність до створення сім'ї	1	2	3	4	5
Підтримка рішення батьками	1	2	3	4	5

Респондент оцінює значущість кожної з наведених причин для ухвалення рішення про шлюб за 5-бальною шкалою, де 5 балів означають максимальну важливість, а 1 бал – мінімальну. Також передбачені «відкриті поля», у яких можна вказати додаткові мотиви одруження та оцінити їхній вплив.

Обробка даних включає розрахунок середніх групових значень. На основі отриманих результатів формується загальний мотиваційний профіль шлюбу для досліджуваної групи. Також можливий частотний аналіз із розподілом даних за рівнем вираженості причин:

- **Високий** (4-5 балів)
- **Середній** (3 бали)
- **Низький** (1-2 бали)

У підсумку визначаються домінуючі та малозначущі мотиви вступу в шлюб.